

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΥΡΤΗΣ ΕΝ ΑΝΔΡΩ

ΔΥΟ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Υ Π Ο

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ι. ΠΟΛΕΜΗ

Ὁ ἱερός ναὸς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου¹ (15 Αὐγούστου), κοινότερον γνωστός ὡς Κατασυρτή,² εἶναι ὁ ἕτερος τῶν ἑνοριακῶν ναῶν τοῦ χωρίου Ἀποίκια τῆς Ἄνδρου. Ὑποστὰς λίαν καταστρεπτικὴν «ἀνακαίνισιν» πρὸ τεσσαρακονταετίας περίπου, ὁ ναὸς ἀπώλεσε πᾶν σχεδὸν ἔχνος παλαιότητος καὶ σήμερον πλέον ἀρχιτεκτονικῶς οὐδὲν τὸ ἀξιολογὸν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ πλὴν ἴσως μέρους τῆς δομῆς του ἐξωτερικῶς, ἰδίως κατὰ τὸ ἀνατολικὸν μέρος καὶ τὴν κόγχην τοῦ ἱεροῦ· ἀλλὰ καὶ οἱ τοῖχοι οὗτοι³ μὲ τὴν λεπτὴν καὶ τεχνικωτάτην νησιώτικην «σαρδέλλαν» εἶναι μεταγενέστεροι τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ μετὰ τῶν χειρίστων δειγμάτων τῆς κοσμητικῆς ἀγιογραφίας τοῦ αἰῶνος μας καὶ τοῦ γυψίνου ἀντιαισθητικῆς τέμπλου εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς προπο-

1. Ὅλιγα περὶ τοῦ ναοῦ γράφει ὁ Δ. Π. Πασχάλης, «Βυζαντινὰ καὶ μεταβυζαντινὰ ἐκκλησιαί τῆς νήσου Ἄνδρου,» (Θεολογία, 27 (1958), σ. 457-58. Τὰς ἐπὶ τῶν εἰκόνων ἐπιγραφὰς εἶχεν ὁ ἴδιος προηγουμένως ἐκδώσει «Μεσαιωνικὰ καὶ μεταγενέστεραι ἐπιγραφὰι τῆς νήσου Ἄνδρου», Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν. 4 (1927), σ. 69-70 ἀρ. 61· πρβλ. Δ. Ι. Πολέμη, «Ἀνέκδοτοι ἐξ Ἄνδρου ἐπιγραφὰι τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας», Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Κυκλαδικῶν Μελετῶν, 2 (1962), σ. 728.

2. Κατὰ παράδοσιν τοπικὴν, ὁ ναὸς «ἐσύρθη» ὡς ἐκ θαύματος εἰς τὴν σημερινὴν θέσιν του ἐκ τοῦ τόπου ἔνθα εἶχεν ἀρχικῶς οἰκοδομηθῆ ὀλίγον ὑψηλότερον, βλ. Δ. Π. Πασχάλης, Τοπωνυμικὸν τῆς νήσου Ἄνδρου (Ἀθήναι, 1933), σ. 37· Ἰ. Κ. Βογιατζίδου, Γλωσσὰ καὶ λαογραφία τῆς νήσου Ἄνδρου (ἐπὶ τῇ βάσει ἐπιτοπίου μελέτης), τόμ. Β'—Ἀνδριακὰ Χρονικά. 5 (1956)], σ. 152. Τὸ ὄνομα Κατασυρτή εἶναι δηλωτικὸν περιοχῆς ἐκ τῆς διαμορφώσεως τοῦ ἐδάφους (ἃς σημειωθῆ ὅτι καὶ εἰς τὴν Θράκην, ἔχι μακρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, συναντῶμεν πόλιν Κατασύρτας κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα, βλ. Συνεχ. Θεοφ. [Bonn], σ. 390 καὶ 400) μᾶλλον ἢ ἐπωνυμία καθ' αὐτὸ τῆς Παναγίας. Ἀρχικῶς λοιπὸν φαίνεται ὅτι Κατασυρτὴ ἐκαλεῖτο ὁ τόπος ἔνθα ἐκτίσθη ὁ ναὸς καὶ ἐν συνεχείᾳ τὸ τοπωνύμιον προσκολλήθη εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἰδίως ὡς ἐπώνυμον τῆς ἐκεῖ τιμωμένης Παναγίας (βλ. κατωτέρω σημ. 4). Ἐκ τοῦ ναοῦ βεβαίως τὸ ὄνομα μετεδόθη εἰς τὴν ἑνορίαν καὶ τὴν ἐπέριε περιοχὴν τοῦ χωρίου.

3. Περὶ τοῦ τύπου τοῦ ἐπιχρίσματος τούτου βλ. προχείρως Ἰ. Λυγίζου, Ἑλληνικὴ νησιώτικὴ ἀρχιτεκτονικὴ (Ἀθήναι, 1944), σ. 90, ὅπου δημοσιεύονται καὶ σχετικὰ φωτογραφία.

λεμικῆς ροπῆς πρὸς δῆθεν ἐξωραϊσμόν τῶν παλαιῶν ναῶν τῆς νήσου καὶ ἰδίως τῶν ἐνοριακῶν. Παρὰ ταῦτα, μικρὸς ἀριθμὸς εἰκόνων διέφυγε τὴν καταστροφὴν. Μία τούτων διαστάσεων 0.90×0.60 μ. περίπου, παριστώσα τὴν Θεοτόκον εἰς τὸν τύπον τῆς Ὁδηγητρίας φέρει τὴν ἐπιγραφὴν:

Η ΚΥΡΙΑ Η ΚΑΤΑΣΕΡΤΗ.⁴

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εἶναι ἀξιοπρόσεκτος ὡς μαρτυροῦσα τὴν μετάπτωσιν τοῦ ὀνόματος Κατασερτὴ ἐκ τοῦ τοπωνυμίου εἰς δηλωτικὴν ἐπωνυμίαν τῆς Παναγίας, μετάπτωσιν ἣ ὁποία φαίνεται ὅτι εἶναι ἀρκετὰ παλαιά.

Σύγχρονος ἐπὶ μαρμάρου ἐπιγραφὴ ἐντετειχισμένη ἐξωτερικῶς ἄνωθεν τῆς κυρίας εἰσόδου τοῦ ναοῦ, ἐκθέτει ἐν περιλήψει τὰ τῆς παλαιότητος αὐτοῦ:

Ο ΘΕΙΟΣ ΚΑΙ ΠΑΝΣΕΠΤΟΣ ΟΥΤΟΣ ΝΑΟΣ ΤΗΣ
 ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ
 ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΟΣ ΔΙΑ ΤΟ ΤΕΛΕΣΘΕΝ ΘΑΥΜΑ
 ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΚΑΤΑΣΥΡΤΗΣ
 ΚΗΡΥΧΘΕΙΣ ΔΙΑ ΤΟΥ ΑΠΟ 24 ΙΟΥΛΙΟΥ 1936
 ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΟΣ
 ΩΣ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΟΝ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΜΝΗΜΕΙΟΝ ΑΝΗΓΕΡΘΗ ΜΕΝ
 ΕΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΙΣ ΧΡΟΝΟΙΣ ΑΜΝΗΜΟΝΕΥΤΟΙΣ
 ΑΝΕΚΑΙΝΙΣΘΗ ΔΕ ΕΚ ΒΑΘΡΩΝ ΕΠΙ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ
 ΑΝΔΡΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ 1630-1644.
 ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΤΗΣ ΑΝΑΜΝΗΣΤΙΚΗΣ ΤΑΥΤΗΣ ΠΛΑΚΟΣ
 ΕΙΝΑΙ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ
 ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ Δ. ΠΑΣΧΑΛΗ⁵.

4. Ἡ εἰκὼν δὲν εἶναι ἴσως νεωτέρα τῶν μέσων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, διατηρεῖται δὲ εἰς καλὴν κατάστασιν. Θεωρεῖται πάντοτε ὡς θαυματουργὸς καὶ πιστεύεται ὅτι τὰ στολίζοντα καθ' ἕνα τὸ ἔτος τὴν εἰκόνα ἀποξηρανθέντα κρῖνα ἀνοίγουν καὶ καθίστανται εὐώδη κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ «Δεκαπενταύγουστου». Ἄς σημειωθῇ τέλος ὅτι ὁ τύπος Κ α τ α σ υ ρ τ ῆ εἶναι ὁ κοινότερον σημεῖον ἀκουόμενος.

5. Διὰ τὴν ἀκρίβειαν, τὰ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ δὲν ἀποτελοῦν ἀπόσπασμα τῶν ἱστορικῶν συλλογῶν τοῦ μακαρίτου Πασχάλη. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου ὁ τότε ἐφημέριος τοῦ ναοῦ, ἐπιθυμῶν ὅπως ἐντειχίσῃ πλάκα ἀναφέρουσιν ἐν ὀλίγοις τὰ ἱστορικὰ τοῦ ναοῦ, ἀπετάθη πρὸς τὸν ἀσθενοῦντα τότε καὶ ἐν μονῶσει ζῶντα Πασχάλην ὁ ὁποῖος ἔμωσ οὐδὲν τὸ ἀξιόλογον εἰς τὰς ἐρεῦνας του εἶχεν ἐπισημάνει. Τῇ προτροπῇ τοῦ Πασχάλη ἐζητήθη ἐν συνεχείᾳ ἀπὸ τὸν ἠγούμενον τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἡ ἀντιγράφῃ τὰς σχετικὰς πρὸς τὴν Κατασερτὴν ἐγγραφὰς δύο μοναστηριακῶν κωδίκων (ὁ εἰς ἐξ αὐτῶν ἀναφέρων ἀπλῶς τὰ παρεκκλήσια τοῦ ναοῦ ἦτο ἀπὸ πολλοῦ γνωστὸς εἰς τὸν Πασχάλην) καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τούτων ἠτοίμασεν ὁ Πασχάλης τὸ κείμενον τῆς ἀναμνηστικῆς πλάκας ἣ ὁποία κατεσκευάσθη καὶ ἐντετειχίσθη τὸ 1946.

Τὰ περὶ ἀνεγέρσεως «ἐν Βυζαντινοῖς χρόνοις ἀμνημονεύτοις» εἰς οὐδεμίαν βεβαίως πηγὴν στηρίζονται οὐδ' ἡ ἐλαχίστη ἔνδειξις ὑφίσταται ὅτι ὁ ναὸς ἦτο κτίσμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τοῦτο φαίνεται ὅτι ἀπλῶς ὑπωπτεύθη ὁ Πασχάλης ἐκ τῆς μνείας καὶ μόνον ὅτι τὸ 1640 ἀναφέρεται ἀνακαινίσις γενομένη ὑπὸ τῶν πατέρων τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Πρὸς τὴν ἐν λόγῳ μονήν, ἡ ὁποία δὲν ἀπέχει εἰμὴ ὥραν περίπου ἀπὸ τῆς Κατασυρτῆς, εἶναι συνδεδεμένη καὶ ἡ ἱστορία τοῦ ναοῦ κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν καὶ μετέπειτα.

Ὅπως δὴποτε ἡ πρώτη μέχρι τοῦδε γνωστὴ μαρτυρία περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ναοῦ ἀνάγεται εἰς τὸ ἔτος τοῦτο 1640. Ἡ σχεδικὴ εἰδήσις εὐρίσκεται γεγραμμένη εἰς μοναστηριακὸν κώδικα δύο αἰῶνας μεταγενέστερον, ἀλλ' ἐφ' ὅσον στηρίζεται εἰς μὴ διασωθὲν ἔγγραφο, τὸ ὅποιον ρητῶς ἀναφέρεται, δὲν ἔχομεν ἀφορμὴν ν' ἀμφισβητήσωμεν ταύτην. Εἰς τὴν ἀναγραφὴν λοιπὸν τῆς κτηματικῆς περιουσίας τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἡ ὁποία εὐρίσκεται κατακεχωρισμένη εἰς τὸν λεγόμενον Νέον Κώδικα (τοῦ ἔτους 1834) ἀπαντᾶται δις καὶ ὁ ναὸς τῆς Κατασυρτῆς.:

(Α) «Ἐκκλησία κειμένη εἰς Ἀποίκια ὀνομαζομένη Κατασυρτὴ ἀνακαινισθεῖσα παρὰ τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς ὡς (εἰς) τὸ ἀπὸ 1640 ἀποδεικτικὸν φαίνεται.»⁶

(Β) «Ἐκκλησία ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου, Κατασυρτὴ καλουμένη, ἐνοριακὴ, μὲ τὰ περιβόλια τῆς ὅπου εἶναι καὶ τινες συκαμινέες, κτῆμα τοῦ Μοναστηρίου κατὰ τὸ ὑπ' ἀρ. 54 ἔγγραφο 1640 ἀποδεικτικὸν ὑποβεβαιωμένον παρὰ τοῦ τότε ἀρχιεπισκόπου Ἄνδρου κ. Κυρίλλου καὶ λοιπῶν.» Καὶ παραπλεύρως διὰ νεωτέρας χειρὸς, «ἐπωλήθη εἰς τὴν κοινότητα τῶν Ἀποικίων»⁷

Αἱ δύο αὗται ἐγγραφαὶ μαρτυροῦν ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1640 οἱ πατέρες τοῦ Ἁγίου Νικολάου προεκάλεσαν τὴν ἐκδοσὶν ἀποδεικτικοῦ ἐγγράφου, φέροντος τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Ἄνδρου Κυρίλλου,⁸ ἀσφαλῶς δὲ καὶ ἄλλων «ἀρχόντων» κατὰ τὴν τότε συνθήειαν, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνεγνωρίζετο ἡ Κατασυρτὴ ὡς κτῆμα τῆς μονῆς. Οὐδαμοῦ λέγεται ὅτι ἡ ἀνακαινίσις τοῦ ναοῦ συνετελέσθη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Κυρίλλου ὡς ἀνακριβῶς ἀναγράφεται εἰς τὴν σύγχρονον ἐπιγραφὴν. Τὸ ἀποδεικτικὸν ἔγγραφο ἀνέφερε καὶ περὶ τῆς ἀνακαινίσεως τῆ φροντίδι τοῦ ἡγουμένου, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἦτο Ἀθανάσιος ὡς μαρτυρεῖ τὸ πρῶτον πατριαρχικὸν γράμμα, τοῦτο δὲ ἐπεβεβαίωσεν ὁ Κύριλλος καὶ ἀπετέλει ἐν ἀκόμῃ τεκμήριον διὰ τὸ κτητορικὸν δικαίωμα τῆς μονῆς. Ἀτυχῶς τὸ πρωτότυπον ἔγγραφο τοῦ 1640 δὲν σώζεται πλέον· εἰς τὸ ἀρχεῖον

6. Χφ. Ἁγίου Νικολάου 69, σ. 20.

7. Αὐτόθι, σ. 41.

8. Περὶ τοῦ Κυρίλλου πρβλ. ὅσα γράφει ὁ Δ.Π. Πασχάλης «Ἀναγραφὴ χρονολογικῆ τῶν ἀπὸ Χριστοῦ ἀρχιμεταουσάντων ἐν τῇ νήσῳ Ἄνδρου», Θεολογία, 4 (1926), σ. 254-56.

τῆς μονῆς ἐφυλάσσοντο μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἔγγραφα τοῦ ΙΣΤ' καὶ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος⁹, ἀλλὰ πάντα τὰ πρὸ τοῦ 1700 ἔχουν ἤδη ἀπολεσθῆ¹⁰.

Πιθανώτατα ἡ ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου Ἀθανασίου ἀνακαινισις τῆς Καταστροφῆς ἐγένετο ὀλίγον πρὸ τοῦ 1640. Ὁ ναὸς πρέπει νὰ εἶχε περιέλθει λόγῳ παλαιότητος ἢ ἀμελείας εἰς κατάστασιν ὄχι καλὴν. Ἐὰν δὲ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι εὐρισκόμεθσ μόλις εἰς τὰς πρώτας δεκαετίας τῆς Τουρκοκρατίας (ἡ νῆσος, ὡς γνωστόν, κατελήφθη τὸ 1566), εἶναι δύσκολον, ἂν ὄχι ἀδύνατον, νὰ φαντασθῶμεν ὅτι ἡ ἐκ βάρθρων ἀνέγερσις ἦτο μεταγενεστέρα τοῦ 1566. Ἐὰν εἶχεν ὁ ναὸς κτισθῆ μετὰ τὸ ἔτος τοῦτο, δὲν θὰ ἀπῆτει ἀνακαινισιν ὀλίγας μόλις δεκαετίας βραδύτερον. Ἄγνωστον παραμένει κατὰ πόσον ἡ ἐν καταρρεύσει, ἢ ὅπωςδῆποτε ἐν παρακμῇ τότε, Καταστροφή ἀνήγαγε τὴν κτίσιν τῆς εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους, ἦτοι εἰς ἐποχὴν πρὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ὅτε κατέλαβον τὴν Ἀνδρῶ οἱ Φράγκοι. Πιθανώτερα φαίνεται ἡ ἄποψις ὅτι ὁ ἀρχικὸς ναὸς ἦτο κτίσμα τῆς φραγκικῆς περιόδου καὶ δὴ τοῦ τελευταίου ἴσως αἰῶνος ὅτε ἡ ἀπειλούμενη ἐνετικὴ ἐξουσία ἠναγκάζετο νὰ πολιτεύεται διαλλακτικώτερον πρὸς τὸν ὀρθόδοξον πληθυσμὸν εἰς τὸν ὅποιον ἀνῆκον κατὰ τὴν μεγίστην πλειονότητα οἱ κάτοικοι. Καὶ μολονότι στερούμεθα πρὸς τὸ παρὸν θετικῶν εἰδήσεων περὶ ἀνεγέρσεων ὀρθοδόξων ναῶν εἰς τὴν νῆσον κατὰ τὴν Φραγκοκρατίαν, εἶναι δύσκολον νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι οἱ πολυπληθεῖς ναοὶ τῆς Ἀνδρῶ οἱ ἀναφερόμενοι εἰς ἔγγραφα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος εἶναι ὅλοι μεταγενέστεροι τοῦ 1566, ἐξαιρουμένων τῶν ὀλίγων καθαυτὸ Βυζαντινῶν. Ἄλλωστε καὶ εἰς ἄλλας περιοχὰς αἱ ἐνετικαὶ ἀρχαὶ δὲν ἠμπόδιζον τὴν ἰδρυσιν καὶ ἐπέκτασιν ὀρθοδόξων ναῶν καὶ μοναστηρίων¹¹.

Τὸ ἐκδιδόμενον κατωτέρω πρῶτον πατριαρχικὸν συνοδικὸν γράμμα, ἀπολυθὲν τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1683, μαρτυρεῖ ὅτι εἶχε προηγηθῆ διαμάχη ὡς πρὸς τὴν κατοχὴν τοῦ ναοῦ, διαμάχη ἡ ὅποια ἀπέληξεν εἰς «τοπικὴν ἀπόφασιν» καὶ ἐπεβεβαίωσε τὰ ἐπὶ τοῦ ναοῦ κυριαρχικὰ δικαιώματα τῆς μονῆς. Ὡς εἰς παρομοίας περιπτώσεις τὸ ὅλον ζήτημα εἶχεν ἴσως ἀνακύψει ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἐφημερεύοντος Γιαννούλη Κωνσταντίου ὁ ὅποιος ἀσφαλῶς θὰ εἶχεν ἀρνηθῆ ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν κυριότητα τῆς μονῆς. Ὅπωςδῆποτε δι' ἔγγράφων καὶ μαρτύρων

9. Δ. Π. Πασχάλη, «Ἡ ἐν Ἀνδρῶ μονὴ τοῦ Ἁγίου Νικολάου εἰς τὰ Σόρα», Ἀνδριακὰ Μελετήματα [=Ἀνδριακὰ Χρονικά, 13 (1962)], σ. 30.

10. Τὰ διασωθέντα ἔγγραφα, ἅπαντα μεταγενέστερα τοῦ 1700, σήμερον φέρονται ὡς χειρόγραφα (↔ φάκελλοὶ ἐγγράφων) ὑπ' ἀρ. 84-86, βλ. Δ. Ι. Πολέμη, «Τὰ χειρόγραφα τῆς ἐν Ἀνδρῶ Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης καὶ συμπληρωματικὰ τινὰ περὶ τῶν χειρογράφων τῶν μονῶν Ἁγίου Νικολάου καὶ Παναχράντου καὶ τῆς Σχολῆς Ἁγίας Τριάδος, Ἐπιτερίαις Ἐταιρείαις Κυκλαδικῶν Μελετῶν, 3 (1963), σ. 487.

11. Εἰς τὴν Κρήτην π.χ. παρατηρεῖται μία τοιαύτη ἀνθισις τῆς θρησκευτικῆς δραστηριότητος, βλ. προχείρως Μ. Κ. Χαϊρέτη, «Εἰδήσεις γιὰ τρεῖς μονὰς τῆς περιοχῆς Χανίων στὶς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰ., » Ἐπιστολὰς, 2 (1963), σ. 2-3.

οἱ μοναχοὶ κατώρθωσαν τότε ν' ἀποδείξουν τὰ δικαιώματά των καὶ συμφωνήθη ὅπως κατ' ἐκκλησιαστικὴν οἰκονομίαν μὴ ἀποβληθῆ ὁ ἱερεὺς Κωνσταντῖος ἐκ τῆς Ἐκκλησίας ἀλλὰ παραμείνῃ καὶ «ψάλλη καὶ ὑπουργῆ ἔν αὐτῇ ἕως ἄν ἔχῃ δύναμιν τοῦ ἱερουργεῖν καὶ παρέχῃ τῷ μοναστηρίῳ πάκτον κατ' ἔτος ἀνά δέκα λίτρας κηρίου». Πρὸς ἀσφάλειαν καὶ ἐπικύρωσιν τούτων ἐξεδόθη τὸ πατριαρχικὸν γράμμα.

Ἄλλὰ παρὰ ταῦτα ἡ μονὴ ἠναγκάζετο συνεχῶς ν' ἀντιμετωπίζῃ ἀποπειράς ἐκ μέρους τῶν ἐφημερευόντων τὴν Κατασυρτὴν πρὸς καταπάτησιν τοῦ κυριαρχικοῦ δικαιώματός της ἐπὶ τοῦ ναοῦ¹². Ἐνα σχεδὸν αἰῶνα μετὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ πρώτου γράμματος, τὸ 1782, οἱ μοναχοὶ διὰ μίαν εἰσέτι φορὰν προσέκαλεσαν τὴν ἐκδοσιν δευτέρου τοιούτου ὥστε νὰ μὴ ἀμφισβητῆται πλέον ἡ ὑπ' αὐτῶν κατοχὴ τοῦ ναοῦ. Τὴν φορὰν αὐτὴν δὲν ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ τότε ἐφημερίου, ἀλλὰ τὸ πατριαρχικὸν γράμμα διευκρινίζει ὅτι ὁ ἐφημέριος διορίζεται πάντοτε ὑπὸ τῆς μονῆς.

Εἰς τὸν καταρτισθέντα τὸ 1763 Παλαιὸν Κώδικα τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Νικολάου συναντῶμεν δύο ἐγγραφὰς περὶ τῆς Κατασυρτῆς. Ἡ πρώτη ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῆς κτηματικῆς περιουσίας τῆς μονῆς:

«Ἐκκλησία ἡ Παναγία ἡ Κατασυρτὴ μὲ τὸ περιβόλι της· σύμπλιος Νικολὸς Μάμουλας καὶ ἡ στράτα καὶ μὲ τὸ νερὸ του τὴν Τετράδην ἀπὸ τὴν Πλακωτὴ ἕνα κάρτο»¹³.

Ἡ δευτέρα ἐγγραφὴ ἀπαριθμεῖ τὰ ἐξαρτώμενα ὑπὸ τῆς Κατασυρτῆς παρεκκλήσια τῆς περιοχῆς εἰς σχετικὴν ἀναγραφὴν ὄλων τῶν ἐν τῇ νήσῳ ναῶν τῆς μονῆς:

«Εἰς τὰ Πίκια ἡ Παναγία ἡ Κοίμηση λεγομένη Κατασερτὴ μὲ τὰ παρεκκλήσιάν της,

ἡ Ἁγία Μαρίνα εἰς τοῦ Καρυστινοῦ

ἡ Παναγία εἰς τοῦ Σταματέλου ἡ Κοίμησις

εἰς τοῦ Ταπόντε ὁ Ἅγιος Δημήτριος

εἰς τὴν Ράχη ἡ Ἀποτομὴ τοῦ Προδρόμου»¹⁴.

12. Ἐς σημειωθῆ ὅτι καὶ κατὰ τὰ ἔτη 1686 καὶ 1768 ἱερεῖς προσεπάθησαν νὰ καταπατήσουν τὸν ναὸν τῆς Παναγίας Καταφυάτισσης, ἀνήκοντα εἰς τὴν ἰδίαν μονὴν τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ ὡσαύτως κείμενον εἰς τὸ ἴδιον χωρίον Ἀποίκια. Βλ. Σπ. Π. Λάμπρου, «Τρία ἐγγραφα τῆς ἐν Ἄνδρῳ μονῆς τοῦ Ἁγίου Νικολάου», Νέος Ἑλληνομονημων, 6 (1909), σ. 243-46. Δ. Π. Πασχάλης, «Ἀπὸ τὰς παλαιὰς ἐκκλησίας τῆς Ἄνδρου. Ἡ Παναγία Καταφυάτισσα. Μετ' ἀνεκδότων ἐγγράφων τοῦ ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνος», Θεολογία, 17 (1939) σ. 33-37.

13. Χρ. Ἁγίου Νικολάου 64, σ. 40. Πλακωτὴ εἶναι τὸ ὄνομα μιᾶς χαμολάκας τῆς ὁποίας τὸ τέταρτον χαμολακιάς ἀρδευτικοῦ ὕδατος ἀνήκειν εἰς τὸ κηπάριον τοῦ ναοῦ.

14. Χρ. Ἁγίου Νικολάου 64, σ. 396. Τὸ σημείωμα ἐξέδωκε δις ὁ Πασχάλης ἐσφαλ-

Τὸ 1783 ἡ Κατασυρτὴ ἀναφέρεται ὡς ἡ τρίτη τῶν ἐνοριῶν τοῦ χωρίου Ἀποίκια, περιλαμβάνουσα εἰς τὸ σχετικὸν κατάστιχον 26 ὀνόματα φορολογουμένων¹⁵. Ὡσαύτως εἰς τὸ Κτηματολόγιον τῆς Ἄνδρου, τὸ ὁποῖον εἶναι συντεταγμένον κατὰ τὴν δευτέραν δεκαετίαν τοῦ ἸΘ' αἰῶνος, ἡ Κατασυρτὴ, πάλιν ὡς ἐνορία, ἀναγράφεται ὡς ἔχουσα 35 ὀνόματα¹⁶.

Εἰς τὸν ναὸν τῆς Κατασυρτῆς σώζεται εἰσέτι παλαιὸν Πεντηκοστάριον¹⁷ τὸ ὁποῖον ἐδόθη παρὰ τῶν μοναχῶν τοῦ Ἁγίου Νικολάου πρὸς τὸν ναὸν τὸ 1813. Ἐπὶ τῆς τελευταίας σελίδος τούτου ἀναγράφονται, παραλειπομένων τῶν πολλῶν ἀνορθογραφιῶν:

«Ἐτοῦτο τὸ βιβλίον καὶ χαρμόσουν Πεντηκοστάριον ὑπάρχει τοῦ παπᾶ κϋρ Διονυσίου καὶ ὅποιος τὸ ἀποξενώσει ἄνευ θελήματός του ἅς ἔχη τὴν ἁμαρτίαν ὡς ἱερόσυλος καὶ τὸν ἀφορισμὸν τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς τριακοσίους δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόρους πατέρας (Sic) καὶ τὴν κατάραν ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτουλοῦ. ἀψέδ' ἀπριλίου ιδ'. Ἡ ἀγορὰ του ἄσπρα 300».

Καὶ εὐθὺς κατωτέρω δι' ἄλλης χειρός:

«Τοῦ Ἁγίου Νικολάου εἰς τὰς Ὠρας τοῦ Μυροβλήτου ὑπάρχει καὶ ἀφιερῶθη εἰς τὴν Κατασυρτὴν τὴν Παναγίαν ὑπὸ τῶν πατέρων τῆς αὐτῆς μονῆς. Εἰς τοὺς αἰωγ' »

Προφανῶς ὁ γενόμενος τὸ 1764 κάτοχος τοῦ νεοεκδοθέντος τότε Πεντηκοσταρίου ἦτο ἀδελφὸς τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Νικολάου, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τούτου περιῆλθε τὸ βιβλίον εἰς τὴν μονὴν τῆς ὁποίας οἱ πατέρες ἀφιέρωσαν τοῦτο πρὸς τὴν Κατασυρτὴν τὸ 1813.

μένως πως, βλ. «Βυζαντιναὶ καὶ μεταβυζαντιναὶ ἐκκλησίαι», σ. 458· «Ἡ ἐν Ἄνδρῳ μονὴ τοῦ Ἁγίου Νικολάου», σ. 31. Ἐκ τῶν παρεκκλησιῶν τούτων, ἡ μὲν Ἁγία Μαρίνα ἔχει καταπέσει εἰς ἐρείπια, ἡ Παναγία ἢ Κοίμησις δὲν σώζεται πλῆον, τοῦλάχιστον ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα, τὰ δὲ ἄλλα δύο ἀνακαινισθέντα ριζικῶς ὑφίστανται. Τὸ τελευταῖον παρεκκλησίον εἶναι γνωστότερον ὡς «Ἁγῆς Γιάννης στοῦ Μπιζιγρῆ».

15. Χρ. Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Ἄνδρου 11, φ. 105 τ. Αἱ ἄλλα δύο ἐνορίαι τοῦ χωρίου ἦσαν ἡ Παναγία Σάριζα καὶ ὁ Μέγας Ταξιάρχης.

16. Χρ. Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Ἄνδρου 10, φ. 198 τ.

17. ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΑΡΙΟΝ ΠΕΡΙΕΧΟΝ ΤΗΝ ΠΡΕΠΟΥΣΑΝ | ΑΥΤΩ ΑΠΑΣΑΝ | ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΝ. | Νεωστὶ μετατυπωθὲν καὶ ἐπιμελῶς διορθωθὲν | παρὰ τοῦ Ἱεροδιδασκάλου Κυρίου | ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΜΗΛΙΑ | ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ ἀψέβ' 1762. | Παρὰ Νικολάφ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἱωαννίνων. I Con licenza de' Superiori. Σελίδες 255. Τὸ Πεντηκοστάριον τοῦτο ἀποτελεῖ ἀνατύπωσιν τοῦ ἀρχικῶς τῇ φροντίδι τοῦ ἱεροδιακόνου Γεωργίου Σουγδουρῆ ἐκδοθέντος τὸ 1681, ἀλλ' ἡ ἔκδοσις τοῦ 1762 δὲν ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν E. Legrand, Bibliographie hellénique ou description raisonnée des ouvrages publiés par des Grecs au dix-huitième siècle τόμ. Β' (Παρίσιον, 1928)· Μ. Ι. Μανούσακα, «Προσθῆκαι καὶ συμπληρώσεις εἰς τὴν ἑλληνικὴν βιβλιογραφίαν τοῦ E. Legrand», Ἐπετηρὶς τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου, 9 (1959), σ. 34-83· Γ. Γ. Λαδᾶ καὶ Ἀθ. Δ. Χατζηδήμου, Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία. Συμβολὴ εἰς τὸ δέκατο ἕγδοο αἶῶνα (Ἀθήναι, 1964).

Διὰ τὰ συμπληρωθῶν τὰ ὀλίγα ταῦτα στοιχεῖα περὶ τοῦ ναοῦ ἀπομένει νὰ ἐξετασθῶν ἐν συντομίᾳ τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν μεταβίβασιν τῆς κυριότητος ἐκ τῆς μονῆς. Οἱ κάτοικοι τῶν Ἀποικίων εἶχον περὶ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος προσπαθῆσαι νὰ ἐπιτύχουν τὴν μεταβίβασιν τοῦ ναοῦ ἐκ τῆς μονῆς εἰς τὸ χωρίον των, ἀλλὰ αἱ προσπάθειαι αὗται δὲν κατέληξαν εἰς ἀποτέλεσμα. Ὀλίγον βραδύτερον νέα πρωτοβουλία ἀνελήφθη ἐκ μέρους κατοίκων τοῦ χωρίου διαμενοντῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἡ μονὴ διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 16 ἐγγράφου τῆς τῆς 16 Αὐγούστου 1867, διαβιβάζει τὴν ἐν λόγῳ ἀναφορὰν εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν Ἄνδρου καὶ δέχεται ἐφ' ὅσον παραχωρηθῆ ἡ σχετικὴ ἄδεια, ὅπως «ἐκτιμηθῆ ὅτε ἱερός ναὸς ὡς ἔχει καὶ ἡ περιοχὴ ὑπὸ πραγματογνομόνων καὶ νὰ δοθῆ τὸ ἡμισυ τῆς ἐκτιμήσεως ὑπὸ τῶν κατοίκων εἰς τὴν μονὴν προκαταβολικῶς καὶ τοῦτο μετὰ προηγουμένην τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργείου ἄδειαν, ἀλλ' οἱ κάτοικοι δὲν ἀνταπήντησαν εἰς τὰς παραστάσεις τοῦ Συμβουλίου.»¹⁸. Κατόπιν μεσολαβήσεως τοῦ Ὑπουργείου ἡ μονὴ γράφει πρὸς τὴν Ἐπισκοπὴν «ὅτι ἐπιθυμοῦντες καὶ εἰς τὰς προτροπὰς τοῦ Σεβ. Ὑπουργείου νὰ ὑπακούσωμεν καὶ τοὺς πατριώτας καὶ γείτονάς μας νὰ εὐχαριστήσωμεν, χάριν μάλιστα τῶν μελετωμένων νὰ γίνωσι καλῶν¹⁹, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς ἀπορωτάτης Μονῆς ἡμῶν ὅπως νὰ ἀσφαλίσωμεν ἢ οἰκονομήσωμεν, ἀποφασίζομεν νὰ παραχωρήσωμεν τὸ ἄνω τῶν 6,000 κατ' ἐλάχιστον ἕβρον ἐκτιμώμενον ἐὰν ἡ κοινότης πληρώσῃ εἰς τὴν ἄπορον Μονὴν ἥς προοιστάμεθα, 1,000 μόνον δραχμὰς²⁰. Ὀλίγον μετὰ ταῦτα προτείνεται ἡ παραχώρησις διὰ 800 δραχμὰς²¹. Ἀλλὰ καὶ πάλιν οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου δὲν εὐχαριστοῦνται καὶ ἡ Μονὴ ἀναγκάζεται νὰ ἐλαττώσῃ τὸ τίμημα εἰς 600 δραχμὰς «ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως ἐὰν ἐντὸς τριῶν ἐτῶν δὲν ἐπεκταθῆ ὁ ναὸς καὶ δὲν οἰκοδομηθῆ τὸ σχολεῖον, νὰ ἐπανέρχωνται τὰ παραχωρούμενα εἰς τὴν κυριότητα τῆς Μονῆς», οἱ σύμβουλοι τῆς ὁποίας ἀμφιβάλλουν ἐὰν αἱ 45 οἰκογένειαι τῆς ἐνορίας θὰ δυνηθῶν νὰ πραγματοποιήσουν ταῦτα²². Ἐν τῷ μεταξὺ φαίνεται ὅτι εἶχεν ἐξευρεθῆ ἑτέρα θέσις διὰ σχολεῖον καὶ οὕτως ἡ μονὴ προτείνει δραχμὰς 400 διὰ τὸν ναόν, ὡς γράφει τὸ Ἡγουμνοσυμβούλιον, «κατεπειγόμενοι ἵνα ἐπισκευάσωμεν τὸ καθολικὸν τὴν ἐκκλησίαν τῆς μονῆς ἔσωθεν τε καὶ ἔξωθεν καθὼς καὶ τὴν πρὸς βορρᾶν πλευρὰν τοῦ τείχους»²³. Τελικῶς συμφωνήθη ποσὸν ἐκ δραχμῶν 450 διὰ τὸν ναόν καὶ τὸν πέριξ κῆπον.²⁴ Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1869 ἐκ μέρους τῆς μονῆς οἱ Ἰωαννί-

18. Τὸ ἐγγράφον τοῦτο καὶ τὰ ἄλλα ἀποσταλέντα ὑπὸ τῆς μονῆς εὐρίσκονται εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 59 χειρόγραφον τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Νικολάου.

19. Ἐπρόκειτο νὰ κτισθῆ καὶ σχολεῖον εἰς τὸν περίβολον τοῦ ναοῦ.

20. Ἐγγράφον ἀρ. 19 τῆς 30 Σεπτεμβρίου, 1867.

21. Ἐγγράφον ἀρ. 28 τῆς 9 Νοεμβρίου, 1867.

22. Ἐγγράφον ἀρ. 37 τῆς 5 Ἰανουαρίου, 1868.

23. Ἐγγράφον ἀρ. 59 τῆς 30 Ἀπριλίου, 1868.

24. Ἐγγράφον ἀρ. 94 τῆς 12 Φεβρουαρίου, 1869.

κιος Χαζάπης, ἡγούμενος, καὶ Λαυρέντιος Κροκόδειλος καὶ Σαμουὴλ Ραμπαζῆς, σύμβουλοι, «δυνάμει τοῦ ἀπὸ 25 Αὐγούστου ἐ.ξ. Βασιλικοῦ Διατάγματος²⁵ παραχωροῦσιν εἰς τὴν κοινότητα τοῦ χωρίου Ἀποικίων τοῦ δήμου Ἄνδρου τὸν ἐν αὐτῷ τῷ χωρίῳ κείμενον ναὸν τῆς εἰρημένης μονῆς, τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καὶ ἐπιλεγόμενον Καταστροφῆ, μετὰ τῆς περιοχῆς του, ἀντὶ δραχμῶν τῆς βασιλικῆς διατιμῆσεως 450 τὰς ὁποίας ὁμολογεῖ τὸ εἰρημένον ἡγουμενοσυμβούλιον τῆς μονῆς ὅτι ἔλαβε παρὰ τοῦ ἐπιτρόπου τοῦ εἰρημένου ναοῦ Δημητρίου Ν. Μηντρινοῦ, προσενεχθείσης ὑπὸ τῆς κοινότητος τῆς ἐνορίας αὐτοῦ ἵνα χρησιμεύῃ τοῦ λοιποῦ ὡς ναὸς τῆς κοινότητος, μελλούσης νὰ ἀνεγείρῃ ἐν τῷ προαυλίῳ αὐτοῦ καὶ σχολεῖον διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν Ἀποικιανῶν.» Τὴν παραχώρησιν τοῦ ναοῦ ἀποδέχεται ἐκ μέρους τοῦ χωρίου ὁ τότε δήμαρχος Ἄνδρου Κωνσταντῖνος Λ. Ἐμπειρεῖκος²⁶.

Ε Γ Γ Ρ Α Φ Α

1.— Πατριαρχικὸν συνοδικὸν γράμμα τοῦ πατριάρχου Διονυσίου Δ'.

28 Δεκεμβρίου, 1683.

Ἄνδρος. Μονὴ Ἁγίας

Φάκελλος 3/134 ἀρ. 2.

Ἐπὶ μονοφύλλου διαστάσεων 0.40×0.30 μ. Χάρτης στιλπνὸς χρώματος ὑποκιτρίνου. Κατάστασις διατηρήσεως καλή. Ἡ γραφὴ καθαρὰ καὶ ἀπηλλαγμένη ὀρθογραφικῶν σφαλμάτων. Ἡ μηνολογία, καθ' ἕλον τὸ πλάτος τοῦ στίχου, ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ πατριάρχου. Αἱ ὑπογραφαὶ τῶν συνοδικῶν ἀρχιερέων αὐτόγραφοι.

Διονύσιος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Ἐ2 Θεοφιλέστατε ἀρχιεπίσκοπε Ἄνδρου¹, ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητέ

25. Τὸ Βασιλικὸν τοῦτο Διάταγμα δὲν εὑρίσκεται δημοσιευμένον εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως τοῦ ἔτους 1869.

26. «Παραχωρητήριον» εὑρισκόμενον εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ συμβολαιογράφου Ἄνδρου Νικολάου Γούναρη ἀρ. 7635 (28 Σεπτεμβρίου, 1869).

1. Τὰ χρονολογικὰ τῶν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἀρχιερέων τῆς Ἄνδρου δὲν εἶναι ἀπολύτως ἐξηκριβωμένα. Τὸ 1680 ἀναφέρεται ἀρχιεπίσκοπος Ἄνδρου ὁ Βενιαμὴν καὶ τὸ 1691 ὁ Ναθαναήλ, βλ. Πασχάλη, »Ἀναγραφή χρονολογικὴ», σ. 295. Τὸ πατριαρχικὸν γράμμα ὑπογράφουν μεταξὺ ἄλλων τρεῖς ἀρχιεπίσκοποι Ἄνδρου, ὁ Ναθαναήλ, ὁ Ἀθανάσιος καὶ ὁ Γρηγόριος. Βεβαίως αἱ ὑπογραφαὶ δὲν εἶναι τῆς ἰδίας ἐποχῆς. Ἡ παρουσία τῶν τριῶν ὀνομάτων ἐξηγεῖται ἐκ τῆς προσπαθείας τῶν μοναχῶν τοῦ Ἁγίου Νικολάου νὰ ἐπιτύχουν ἐπιкурώσεις τῆς πατριαρχικῆς ἀποφάσεως ἐκ μέρους τῶν κατὰ καιροὺς ἀρχιερέων τῆς νήσου. Οἱ τρεῖς οὗτοι ἀρχιεπίσκοποι ἐποίμαναν ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' αἰῶνος μέχρι τῆς δευτέρας

ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργέ, καὶ ἐντιμότατοι κληρικοὶ καὶ εὐλαβέστατοι ἅ ἱερεῖς καὶ ἄρχοντες χρήσιμοι χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ.

Ἐπειδὴ ἐνεφανίσθησαν ἡμῖν ὑμέτερα γράμματα² ἡ αὐτόθεν διαλαμβάνοντα ὅτι ἡ ἐκκλησία τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου ἢ λεγομένη Κατασυρτῆ ὑπάρχει μὲν ἀνέκαθεν κτῆμα τοῦ μονα³ ἡ στηρίου τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ εἰς τὰς Ὠρας³ ὡς ἀνακαινωθεῖσα ὑπὸ τοῦ ποτὲ ἡγουμένου Ἀθανασίου⁴ δι' ἐξόδου τοῦ μονα⁵ ἡ στηρίου, ἔφθασε δὲ ἐφημερεύειν ἐν αὐτῇ, οὐκ οἶδ' ὅπως, ὁ παπᾶ Ἰαννούλης Κωνσταντίου⁵ προτροπῇ τῶν προλαβόντων ἡ ἀρχιερέων καὶ θεωρηθείσης τῆς μεταξὺ αὐτῶν διαφορᾶς κατὰ τόπον ἀπεδείχθη διὰ τε χριζέτων

δεκαετίας τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Εἶναι ἀπίθανον νὰ μὴ ἐζήτησαν οἱ μοναχοὶ τὴν ἐπὶ τοῦ ἐγγράφου ὑπογραφὴν τοῦ κατὰ τὸ 1683 ἀρχιερέως τῶν ἐάν, ἐννοεῖται, οὗτος δὲν εἶχεν ὑπογράψει μετὰ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς πατριαρχικῆς συνόδου. Ἐπομένως θὰ πρέπη νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ Ναθαναὴλ ἐποίμανεν ἐν Ἀνδρῶν τοῦλάχιστον ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου 1683 μέχρι βεβαίως καὶ πέραν τοῦ 1691. Ὅτε λοιπὸν ἐδημιουργήθη τὸ ζήτημα τῆς κυριότητος τῆς Κατασυρτῆς οὗτος πρέπει νὰ ἦτο ἀρχιεπίσκοπος Ἀνδρου, ὁ ὁποῖος ἀσφαλῶς λόγῳ τῆς θέσεώς του ἐπέβαλε τὴν «τοπικὴν ἀπόφασιν» τὴν μετὰ ταῦτα συνοδικῶς ἐπικυρωθεῖσαν.

2. Ἄγνωστα παραμένουν πάντα τὰ σχετικὰ ταῦτα ἔγγραφα.

3. Ὁ προσδιορισμὸς εἰς τὰς Ὠρας συνοδεύει πάντοτε τὸ ὄνομα τῆς μονῆς. Ὀλιγώτερον συνήθης εἰς παλαιὰ ἔγγραφα εἶναι ὁ τύπος, εἰς τὰ Σόρα. Τόσον ὁ Πασχάλης, Τοπωνυμικόν, σ. 64, καὶ «Ἡ ἐν Ἀνδρῶν μονὴ τοῦ Ἁγίου Νικολάου», σ. 7, ὅσον καὶ Ὁ Βογιατζίδης, Γλωσσικὰ καὶ λαογραφία, τόμ. Δ' μέρος Β' [= Ἀνδρῶν καὶ Χρονικὰ, 9 (1960)], σ. 180, ὑποστηρίζουν ὅτι Σόρα εἶναι ἡ ἄρθετέρα ὀνομασία, ὁ Βογιατζίδης δὲ ἐτυμολογεῖ τοῦτο ἐκ τοῦ ἐπωνύμου Ζώρας ἢ Σώρα κατὰ κτητικὴν τὰ Σώρα. Ἐν τούτοις πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι τοπωνύμιον σ τὰ Σόρα εἶναι παντελῶς ἄγνωστον ἐν τῇ νήσῳ καὶ ἰδιαιτέρον μεταξὺ τῶν κατοικῶν τῶν πλησίον τῆς μονῆς χωρίων. Οὐδεὶς πλεόν ὀμιλεῖ περὶ τῆς μονῆς ὡς κειμένης σ τὰ Σόρα. Ἀλλὰ οὐδ' εἰς παλαιὰ ἔγγραφα ἀπαντᾶται ὡς κοινὸν τοπωνύμιον πάντοτε εὐρίσκεται συνοδεῦον τὸ ὄνομα τῆς μονῆς. Ἐπομένως τὸ παραδιδόμενον δι' ἔγγραφων ὄνομα τοῦτο δὲν δηλοῖ κατ' ἀνάγκην τοποθεσίαν. Ἡ ὑπὸ παλαιότερων μοναχῶν ὑποστηριζομένη ἐξήγησις καθ' ἣν εἰς τὴν μονὴν ἐτελοῦντο μετ' ἐξαιρέτου κατανύξεως καὶ μεγαλοπρεπειᾶς αἱ ἀκολουθίαι τῶν Ὁρῶν τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς καὶ τοιουτοτρόπως ἡ μονὴ ἐλέγετο «Ἅγιος Νικόλαος εἰς τὰς Ὠρας δὲν φαίνεται παράλογος. Πρβλ. τὸ ὄνομα τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου ἐν τῇ Κρίσει, τῆς Κρίσεως ὑποδηλοῦσης μᾶλλον εἰκόνα κατεχομένην ὑπὸ τῆς ὁμοῦ καὶ παριστώσαν τὴν τελευταίαν κρίσιν, βλ. R. Janin, La géographie ecclésiastique de l' Empire byzantin. Μέρους Α', τόμ. Γ' Les églises et les monastères (Παρίσι, 1953), σ. 35.

4. Ἄγνωστος ἄλλοθεν ὁ ἡγούμενος οὗτος τῆς μονῆς ὁ ὁποῖος ἐφρόντισε διὰ τὴν πρὸ τοῦ 1640 ἀνακαινίωσιν τῆς Κατασυρτῆς. Ὁ Ἀθανάσιος φαίνεται ὅτι εἶναι ὁ πρῶτος γνωστὸς ἡγούμενος. Μέχρι τοῦδε ἀρχαιότερος τῶν ἡγουμένων ἐθεωρεῖτο ὁ Ἰγνάτιος (1687), βλ. Πασχάλης, «Ἡ ἐν Ἀνδρῶν μονὴ τοῦ Ἁγίου Νικολάου», σ. 34.

5. Καὶ ὁ ἱερεὺς οὗτος τῆς Κατασυρτῆς παραμένει ἄγνωστος. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1579 συναντῶμεν νοτάριον Ἀνδρου τὸν παπᾶ Γιαννούλην Κωνσταντίον, βλ. Δ. Π. Πασχάλης, «Ὁ Σπαρτιάτης Στρατηγόπουλος, δημόσιος ὑπὸ βασιλικὴν ἐξουσίαν νοτάριος ἐν Ἀνδρῶν», Byzantinisch-neugriechischer Jahrbücher (7 1928/29), σ. 95. Ὁ νοτάριος οὗτος ἦτο πιθανῶς πάππος τοῦ ἐνταῦθα ἱερέως τοῦ ναοῦ.

τῆς βασιλικῆς κρίσεως⁶ ὅ8 καὶ διὰ μαρτυρίας ἱερωμένων καὶ λαϊκῶν ὡς ὑπάρχει τοῦ μοναστηρίου ἢ ἐκκλησίας καὶ ἐδόθη εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ, ἐγέθνετο δὲ καὶ οἰκονομία τρόπος πρὸς τὸν παπᾶ Γιαννούλην ὅπως μὴ ἀποβληθῆ τῆς ἐκκλησίας ἀλλὰ ψάλλη καὶ ὑπουργῆ¹⁰ ἐν αὐτῇ ἕως ἂν ἔχη δύναμιν τοῦ ἱερουργεῖν καὶ παρέχη τῷ μοναστηρίῳ πάκτον κατ' ἔτος ἀνὰ δέκα λίτρας κηρίου, ἐν οἷς¹¹ ἐζητήθη καὶ γράμμα πατριαρχικὸν βεβαιωθῆναι τὴν τοπικὴν ταύτην ἀπόφασιν. Τούτου χάριν, εὐλογοφανοῦς οὐσης τῆς¹² ὑποθέσεως γράφομεν καὶ ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ¹³ ὑπερετίμων τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν ἵνα ἢ ἀποφασίς αὕτη ἔχη¹⁴ τὸ κύρος καὶ τὴν ἰσχὺν διὰ παντός ἀμεταθέτως καὶ ἀμετατρέπτως καὶ ἢ μὲν εἰρημένη ἐκκλησία τῆς Παναγίας¹⁵ ἢ λεγομένη Καταστροφή εἰς τὸ χωρίον Πίκια⁷ ὑπάρχει μέχρι παντός ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν καὶ δεσποτείαν τοῦ μοναστη¹⁶ρίου τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ εἰς τὰς Ὠρας ἀναφαιρέτως καὶ ἀναποσπάστως ὡς κτητορικὸν αὐτοῦ κτῆμα, ὁ δὲ παπᾶ¹⁷ Γιαννούλης ἀπέχη τῆς δεσποτείας αὐτῆς, ἐφημερεύη δὲ μόνον ἐν αὐτῇ ἕως οὗ ἔχει δύναμιν ἱερουργεῖν καὶ¹⁸ παρέχει τῷ μοναστηρίῳ τὸ συμπεφωνημένον πάκτον κατ' ἔτος κηρίου λίτρας δέκα χωρὶς τινὸς προφάσεως.¹⁹ Ὅς δ' οὐδὲν ὀφέποτε βουληθῆ ἀνατρέψαι τὴν κτητορικὴν ἐξουσίαν τῆς ἐκκλησίας ταύτης ἀπὸ τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἱερω²⁰μένος ἢ λαϊκός, ἀφωρισμένος εἴη ἀπὸ Θεοῦ Κυρίου Παντοκράτορος καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ μετὰ θάνατον²¹ ἄλλως καὶ ἢ μερὶς αὐτοῦ εἴη μετὰ τοῦ Ἰούδα καὶ προκοπὴν μήποτε ἴδοι, ἔχων καὶ τὰς ἀρὰς πάντων τῶν ἁγίων πατέρων.²² Ὅθεν εἰς ἐνδειξιν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν πατριαρχικὸν συνοδικὸν βεβαιωτήριον γράμμα καὶ ἐδόθη τῷ αὐτῷ μοναστηρίῳ. ρχπγ.

²³ Ἐν μηνὶ Δεκεμβρίῳ (ἰνδικτιῶνος) ζ'.

† Ὁ Ἡρακλείας Βαρθολομαῖος.

† Ὁ Κυζίκου (.....)

† Ὁ Νικομηθεῖας Μελέτιος.

† Ὁ Μιτυλήνης Γρηγόριος.

6. Οἱ μοναχοὶ εἶχον φαίνεται ἐπιτύχει ὑπὲρ αὐτῶν εὐνοϊκὴν ἀπόφασιν τουρκικῆς ἀρχῆς. Χ ο τ ζ ε τ ι εἶναι κυρίως ἔγγραφον ἰδιοκτησίας ἐκδιδόμενον ὑπὸ τοῦ καδῆ.

7. Σήμερον Ἀποίκια ὁ κάτοικος Ἀποικιανός. Ὁ Βογιατζίδης, Γ λ ὦ σ σ α καὶ λ α ο γ ρ α φ ί α, τόμ. Α', σ. 43-44, ἠρμήνευσε τὸ τοπωνύμιον ἐκ τοῦ ἐ π ο ἰ κ ι α (ἔπαυλις, ἀγροτικὴ οἰκία) καὶ βεβαίῳ ὅτι εὔρε παραλλήλως πρὸς τὸ Ἀποίκια. τὸν τύπον Ἐποίκια εἰς παλαιὰ ἀνδρῶν ἐγγράφα Σημειωτέον ὅτι εἰς προεπαναστατικὰ ἐγγράφα τὸ χωρίον καλεῖται σ τ ἄ Π ἰ κ ι α καὶ ὄχι σπανίως κατὰ τσιτακισμὸν καὶ ἀπουράνωσιν, φωνητικὰ φαινόμενα ἀπαντῶντα εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς νήσου, σ τ ἄ Π ἰ τ ζ α. Ἐν τούτοις καὶ ἢ μορφή Ἀποίκια φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι μετεπαναστατικὸν δημιούργημα διδασκάλων ἐφ' ὅσον εἰς ἔγγραφον τοῦ 1721 (τῆς συλλογῆς τοῦ γράφοντος) ἀναγινώσκεται « εὐρισκόμενον εἰς χωρίον Ἀπίκια».

- † 'Ο Προύσης 'Αθανάσιος.
 † 'Ο [.....] 'Ιάκωβος.
 † 'Ο Ρόδου Παρθένιος.
 † 'Ο 'Αμασειας Κωνστα[.....]
 † 'Ο 'Εφέσου [.....]
 † 'Ο *Ανδρον Ναθαναήλ.
 † 'Ο Μαρωνείας 'Ανανίας.
 † 'Ο *Ανδρον 'Αθανάσιος.
 † 'Ο *Ανδρον Γρηγόριος.

2.' Πατριαρχικόν συνοδικόν γράμμα τοῦ πατριάρχου Γαβριήλ Δ'.

Φεβρουάριος, 1782.

'Ανδρος. Μονή 'Αγίας.

Φάκελλος 3/134 ἀρ. 4.

Μονόφυλλον 0.56X0.405 μ. Χάρτης στιλπνός χρώματος ὑποκιτρίνου. Εἰς καλὴν διατήρησιν. Ἡ γραφή εὐανάγνωστος καὶ ἄνευ ὀρθογραφικῶν σφαλμάτων. Ἡ ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ πατριάρχου μνηολογία καθ' ὅλον τὸ μήκος τοῦ στίχου. Αἱ ὑπογραφαὶ τῶν συνοδικῶν αὐτόγραφοι. Τὸ γράμμα τοῦτο ὡς καὶ τὸ προηγούμενον περιῆλθον φαίνεται εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς μονῆς τῆς 'Αγίας περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὅτε ἡ μονὴ τοῦ 'Αγίου Νικολάου διετέλεσεν ἐπὶ βραχὺ μετόχιον τῆς 'Αγίας.

Γαβριήλ ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικός πατριάρχης¹.

'2 Οὐχ ὅπως ἔθιμον ἀλλὰ δὴ καὶ δίκαιον καὶ πρὸς τῷ ἐπωφελεῖ καὶ χρησίμῳ τὸ ἀναγκαῖον πρόδηλον ἐσχηκός τὸ ἀναγκοῦν τὰ πρεσβυγενῆ καὶ τὸ κῦρος καὶ τὴν ἀσφάλειαν ἐπὶ³ δαφιλέειν τοῖς ἀρχαίοις καὶ παλαιοῖς· πᾶν τὸ ἀρχαιοῦτητι διαφέρον αἰδέσιμον ἐστὶ κατὰ τὸν οὐρανοφάντορα καὶ θεῖον Βασίλειον ὅπερ οὐδὲ τῆς οἰκείας ἐξοικίλζε⁴ σθαι στάσεώς τε καὶ καταστάσεως θεμιτὸν ἂν εἶη καὶ πρέπον.

'Επειδὴ τοιγαροῦν ἐνεφανίσθη ἡδὴ καὶ τῇ ἡμῶν μετριότητι ἐν παλαιγενέσ πατριαρχικόν καὶ ⁵ συνοδικόν γράμμα ἀπολυθὲν κατὰ τὸ παρεληλυθὸς χιλιεστὸν ἐξακοσιοστὸν ὀγδοηκοστὸν τρίτον σωτήριον ἔτος ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ πάλαι ποτὲ ἀοιδίμου πατριάρχου Διονυσίου², διαλαμβάνον ὅτι ἡ ἱερὰ ἐκκλησία τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου ἢ λεγομένη Κατασυλτὴ καὶ κειμένη κατὰ

1. Τὸ πατριαρχικόν καὶ συνοδικόν τοῦτο γράμμα οὐσιαστικῶς εἶναι σιγίλλιον, ἀλλὰ δὲν εἶναι γεγραμμένον ἐπὶ μεμβράνης ἀσφαλῶς ἐπειδὴ δὲν παραχωρεῖ ἡ ἀνανεώνει ἀξιόλογα προνόμια μοναστηρίου.

2. Τὸ προηγούμενος βεβαίως ἐκδοθέν.

τὴν ἀρχιεπισκοπὴν καὶ νῆ⁷σον Ἀνδρον ὑπάρχει ἀπ' ἀρχῆς καὶ πρὸ χρόνων δυσμημονεύτων κτῆμα ἀναφαίρετον καὶ ἀναπόσπαστον τοῦ ἐκεῖσε ἱεροῦ καὶ σεβασμίου ἡμετέρου πατριαρχικοῦ καὶ σταυροπηγιακοῦ³ μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ εἰς τὰς Ὠρας ἐπικεκλημένου, ἥτις ἐκκλησία καὶ μέχρι τῆς σήμερον ὑπάρχει ὑπὸ τὴν κτητορικὴν ἐξουσίαν καὶ δεσποτείαν καὶ κυριότητα τοῦ εἰρημένου μοναστηρίου ᾧτινι οἱ ἀνασκούμενοι ὀσιώτατοι πατέρες ἐδεήθησαν ἤδη τῆς ἡμῶν μετριότητος ἀνα¹⁰καινισθῆναι τὸ εἰρημένον πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν γράμμα καὶ ἐπικυρωθῆναι καὶ ἀσφαλισθῆναι καὶ δι' ἡμετέρου πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ γράμ¹¹ματος. Τοῦτου χάριν τὴν αἴτησιν αὐτῶν ὡς εὐλογον ὄσαν εὐμενῶς προσηκάμενοι, γράφοντες ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερῶ¹²τάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν ἵνα ἡ ρηθεῖσα ἱερὰ ἐκκλησία τῆς Ὑπεραγίας ἡμῶν¹³ Θεοτόκου ἢ λεγομένη Κατασυλτὴ καὶ κειμένη κατὰ τὴν νῆσον Ἀνδρον ὡς ἀνέκαθεν καὶ ἀπ' ἀρχῆς οὕτω καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἅπαντα χρῶ¹⁴νον εἴη καὶ λέγεται καὶ παρὰ πάντων γνωρίζεται κτῆμα καὶ πρᾶγμα ἀναφαίρετον καὶ ἀναπόσπαστον τοῦ ἐκεῖσε ἱεροῦ καὶ σεβασμίου ἡμετέρου¹⁵ πατριαρχικοῦ καὶ σταυροπηγιακοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ εἰς τὰς Ὠρας ἐπικεκλημένου, διοικουμένη καὶ διεξαγομένη ὑπὸ τῶν διο¹⁶ριζομένων κατὰ καιροὺς ἐν αὐτῇ ἐφημερίαν καὶ ἱερέων παρὰ τῶν ὀσιωτάτων πατέρων τοῦ εἰρημένου σταυροπηγιακοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Νικολάου, μηδενὸς δυναμένου ἀφαιρέσαι τὴν ἐκκλησίαν ταύτην τὴν κτητορικὴν καὶ ἀποσπᾶσαι ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Νικολάου τρό¹⁸πῳ¹⁸ οἰωδῆτινι. Ὅς δ' ἂν καὶ ὁποῖος τῶν ἀπάντων ἱερωμένος ἢ λαϊκὸς πειραθῆ καὶ ἐπιχειρήσῃ ἀνατρέψαι τὴν κτητορικὴν ἐξουσίαν καὶ κτῆσιν¹⁹ καὶ δεσποτείαν τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας τῆς Ὑπεραγίας ἡμῶν Θεοτόκου ἀπὸ τοῦ εἰρημένου σταυροπηγιακοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἢ ἐπὶ²⁰ρειάν τινα καὶ ἐνόχλησιν ἐπενεγκεῖν τοῖς ἐν αὐτῷ ἀσκουμένοις ὀσιωτάτοις πατράσιν ἕνεκα τῆς εἰρημένης κτητορικῆς ἐκκλησίας, ὁ τοιοῦτος ὡς ἀλαζῶν καὶ καινότροπος ἀφωρισμένος εἴη καὶ κστηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ πάσαις ταῖς πατριακαῖς καὶ συνοδικαῖς ἀραῖς ὑπεύθυνος. Εἰς²² γοῦν ἔνδειξιν ἀπελόθη καὶ γέγονε καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν ἐπιβεβαιωτήριον γράμμα καὶ ἐδόθη τοῖς ὀσιωτάτοις πα²³τράσι τοῦ ἡμετέρου πατριαρχικοῦ καὶ σταυροπηγιακοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ κειμένου κατὰ τὴν ἀρχιεπισκοπὴν καὶ νῆσον Ἀν²⁴δρον τοῦ εἰς τὰς Ὠρας ἐπικεκλημένου.

3. Ἡ μονὴ τοῦ Ἁγίου Νικολάου εἶχε ἀνακηρυχθῆ σταυροπήγιον διὰ σιγίλλου τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Νεοφύτου Σ' τὸ 1740, βλ. τὸ κείμενον εἰς Πασχάλη, «Ἡ ἐν Ἀνδρῶ μονὴ τοῦ Ἁγίου Νικολάου», σ. 40-42. Τὸ σιγίλλιον τοῦτο «ἀνεκαινίσθη» ὑπὸ τοῦ Γαβριὴλ Δ' τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1782 (αὐτόθι, σ. 43-45), ἥτοι ἐξεδόθη συγχρόνως μετὰ τοῦ ἀφορῶντος εἰς τὴν Κατασυλτὴν γράμματος. Πρέπει λοιπὸν τὰ δύο ἐπίσημα ἔγγραφα ν' ἀπεστάλησαν ταυτοχρόνως ἐκ τοῦ Πατριαρχείου εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Νικολάου.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ ὀγδοηκοστῷ δευτέρῳ κατὰ μῆνα Φεβρουάριον.

Ἐν μηνὶ Φεβρουαρίῳ ἠδ(ικτιῶνος) 16ης.

† Ὁ Ἡρακλείας Μεθόδιος.

† Ὁ Νικομηδείας Μελέτιος.

† Ὁ Δέρκων Ἀνανίας.

† Ὁ Σερρῶν Ματθαῖος.

† Ὁ [.....]

† Ὁ Δράμας Γρηγόριος.

† Ὁ Σμύρνης Προκόπιος.

† Ὁ Χαλκηδόνος Παρθένιος.